

УДК 339.91

В. Мазуренко, канд. екон. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ КРАЇНАМИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКИ ЗНАТЬ

У статті теоретично узагальнено та систематизовано методологічні засади визначення сутнісних характеристик інформаційної взаємодії у міжнародних економічних відносинах, виокремлено їх особливості за умов формування економіки знань, проаналізовано та розкрито економічну сутність системоутворюючих елементів інформаційного суспільства та базових інформаційних детермінантів сучасного світового господарства, показано залежність міжнародної конкурентоспроможності країни від рівня розвитку інформаційного суспільства

Ключові слова: інформаційна взаємодія, інформаційна економіка, інформаційне суспільство, економіка знань, конкурентоспроможність країни.

Актуальність дослідження та постановка проблеми. Сучасна інформаційно-технологічна революція визначає формування принципово відмінного типу економічних, соціальних і культурних взаємовідносин у суспільстві в межах країни та в цілому у світі – інформаційному, або, як його ще називають, суспільстві знань. Найхарактернішою рисою такого суспільства є його глобальний характер. У процесі його формування поступово стираються кордони між країнами і людьми, радикально змінюється структура світової економіки, значно динамічнішим і конкурентним стає ринок. Інформація і знання набувають значення стратегічних ресурсів держави, масштаби використання яких стали співставними з використанням традиційних ресурсів, а доступ до них – одним із основних факторів соціально-економічного розвитку. Під впливом інформаційної революції виникає постіндустріальна економіка, фундаментом якої стають розумова сила людини, що виробляє інтелектуальний продукт. Прискорюється процес економічної глобалізації, трансформується характер інформаційних взаємозв'язків, що в сукупності дозволяє забезпечувати формування мережевої глобальної економіки, в якій інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) країн та регіонів набувають нових рис, що змінює ознаки світового економічного лідерства. У цьому зв'язку постає необхідність виокремлення особливостей сучасної інформаційної взаємодії між країнами, їх впливу на формування економіки знань, що зумовлює актуальність досліджуваної проблеми, її ціль та зміст.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальність проблем, пов'язаних з формуванням постіндустріального суспільства, розвитку інформаційної економіки, чинникам, що визначають сучасні глобалізаційні процеси, знайшли своє відображення у численних дослідженнях зарубіжних та вітчизняних науковців. Одними з перших на початку 1960-х років вивченням проблеми інформаційної економіки займався Ф. Махлуп, а пізніше в 1970-80-х роках найбільший внесок зробили П. Друкер, Е. Масуда, М. Порат, Т. Стоуньєр, А. Турен та ряд інших вчених. В їх роботах приділяється велика увага таким питанням як виділення ознак і характерних рис суспільства нового типу, визначення самого терміна "інформаційне суспільство", вивчення базових категорій: "інформація", "знання", "технологія" і закономірностей їх розвитку, відбувається усвідомлення збільшення ролі науки і безпрецедентних технологічних зрушень. Інші вчені, перш за все це Д. Белл, Дж. Гелбрейт, Р. Дарендорф, Г. Кан, К. Томінагі розглядали формування нової економіки, переважно як постіндустріальної, що пов'язано з усвідомленням обмеженості розвитку індустріального сектора економіки, скорочення запасів природних, ресурсів, зростанням числа зайнятих у секторах послуг, прискоренні темпів розвитку науки і техніки, появі нових інформаційних технологій. Багато питань розвитку інформаційної економіки розгля-

далися на перетині з проблемами глобалізації, зростання глобальних мереж, засобів масової інформації, осмислення соціальних наслідків розвитку інформаційної економіки, футуристичних концепцій; такі аспекти представлені в роботах У. Бекка, З. Бжезінського, М. Кастельса, М. Маклюєна, Е. Тоффлера, Е. Фукуями.

Серед українських та російських вчених, що займаються проблематикою інформаційно-комунікаційних технологій, формування інформаційної економіки та інформаційного суспільства можна виділити О. Білоруса, М. Вальцера, В. Вергуна, В. Іноземцева, Т. Кальченка, Д. Лук'яненка, Ю. Пахомова, А. Румянцова, Е. Маймінеса, О. Дьоміна, Р. Капелюшнікова, С. Малахова, Г. Поцепцова, В. Гужву, Д. Блюменау, Н. Ващекіна, А. Ракітова, М. Сетрова, А. Урсула, О. Михайловську, В. Новицького, С. Сіденка, А. Павленко, А. Філіпенка, А. Швецова, Д. Плахотного, А. Московського, А. Аузана, Р. Заблюка, Р. Малахінову та інших. У роботах означених вчених важливе місце займає розгляд питання еволюційного розвитку теорії інформаційного суспільства, її місця в теорії постіндустріального розвитку, значний акцент на питання соціальних наслідків в рамках інформаційної економіки. Більша частина робіт спрямована на пошук шляхів розвитку основ інформаційної національної економіки, а також аналізу причин відставання в рівні розвитку інформаційної економіки від інших країн. На сучасному етапі розвитку інформаційна економіка розглядається як одне з найважливіших потенційних умов успішного розвитку вітчизняних підприємств і системоутворюючих чинників підвищення їх ефективності.

Мета статті (постановка завдання) – теоретичне узагальнення та науково практичне обґрунтування особливостей інформаційної взаємодії країн в умовах становлення економіки знань.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні особливості розвитку світового господарства пов'язані з інформаційними детермінантами, які сприяють формуванню двох тенденцій: 1) отримання синергетичного ефекту завдяки спільним зусиллям суб'єктів міжнародних економічних відносин; 2) загострення міжнародної конкуренції завдяки використанню засобів ІКТ.

Переважання першої або другої тенденції визначає характер інформаційної взаємодії між країнами, яка може набувати форм ієрархічної підпорядкованості інформаційних взаємовідносин між відкритими економіками: інформаційного партнерства у вирішенні завдань геоекономічних пріоритетів взаємовідносин; інформаційного апелювання до культурно-політичних цінностей; інформаційної нейтральності (що також є позицією); або ж інформаційної війни як крайньої форми. На нашу думку, поняття "інформаційна взаємодія" у міжнародних економічних відносинах варто застосовувати у контексті здійснення зовнішньоекономічної політики країни, яка характеризується такими рисами, як цілеспрямованість, масштабність та комплексність впливу, прийняття орга-

нізаційно-управлінських рішень щодо використання інформаційних ресурсів згідно з геоекономічною стратегією держави [1]. Інформаційні війни в трактуванні Е. Тоффлера стосувалися захисту інформації від несанкціонованого доступу з метою збереження державної таємниці, комерційних секретів і таємниць [2, с.191]. Інформатизація державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, яка інтегрує митний, податковий і фінансовий контроль, дозволить відмовитися від повної уніфікації мита. При цьому на перший план виходить зміцнення інформаційної безпеки транзакцій.

Подальші дослідження тенденцій розвитку інформаційної взаємодії між країнами у глобальному просторі полягають у кількісному та якісному оцінюванні наслідків та результатів такої взаємодії у новій парадигмі цінностей інформаційного суспільства.

Інформаційна взаємодія між країнами у сучасний період дозволила запровадити уніфікований правовий стандарт ділових контрактів, що укладаються за допомогою електронної торгівлі. Такий стандарт створює Комісія ООН з міжнародної торгівлі, але ввести нові закони в дію можуть лише національні держави. Епоха безконтрольності й анонімності у Всесвітній комп'ютерній мережі іде в минуле. Розробники комп'ютерів і програм намагаються використати засоби ідентифікації користувачів. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності, підписана Україною, крім процедури конфіскації й арешту злочинних доходів, захисту свідків і т.д. передбачає електронне спостереження, створення публічних реєстрів юридичних і фізичних осіб-засновників фірм, а також реєстрів осіб, позбавлених права займати керівні посади.

Базові інформаційні детермінанти сучасного світового господарства визначають рівень технологічного забезпечення, напрями трансферу технологій та інноваційної діяльності з урахуванням ефекту масштабу виробництва та інших чинників. Сучасні теоретичні концепції ендогенного зростання обґрунтовують взаємозв'язки між технологічним розвитком, лібералізацією торгівлі та економічним зростанням, коли "...відкритість країни до світової торгівлі покращує внутрішню технологію, і тому відкрита економіка зростає швидше, ніж закрита, через вплив на технологічні вдосконалення" [3, с. 229].

Водночас, за умов глобалізації інформація стає базовим фактором виробництва і набуває більшої мобільності; оскільки до цього вона не вважалася базовим фактором виробництва, що дозволяє застосувати диверсифікований інструментарій забезпечення світового лідерства, ключову функціональну роль у якому відіграють заходи, спрямовані на здобуття контрольних позицій в інформаційно-технологічних сферах. Однією з найважливіших рис сучасної економіки є розвиток міжнародного ринку науково-технічних знань. На сучасному світовому ринку технологія виступає в двох формах: уречевленій (новітні галузі, інструменти, технологічні лінії, обладнання, матеріали) і не уречевленій (знання, досвід, науково-технічна інформація). Основу технологічного обміну в нематеріальній формі становить ліцензійна торгівля.

Ще в роботах Й. Шумпетера висловлювалась думка, що економіка завжди була основана на знаннях. У нових теоріях економічного зростання ефективність залежить від управління інноваціями (Д. Тіс) та знаннями (К. Е. Свейбі, А. Ріслінг). Однак представники неошумпетеріанської школи (Г. Менш, Х. Фрімен, Д. Досі, К. Перес-Перес, С. Глазьев, та вітчизняні – Ю. Бажал, В. Гесць, М. Згуровський) вважають, що трансформацію соціально-економічних відносин спричиняють ключові фактори і характер розвитку галузей життєвого циклу, які визнача-

ють техніко-економічну парадигму (за термінологією С. Глазьева "технологічні уклади"). Концепція техніко-економічних парадигм передбачає випереджальну роль технологічних змін відносно більш інертної інституційної структури економіки, що призводить до трансформації економічних відносин і обумовлює довгострокові коливання економічного розвитку з лагом 48-68 років, який фактично відповідає "довгим хвилям Кондратьєва".

Русійними силами глобалізації стали поглиблення міжнародного поділу праці внаслідок зростання диференціації виробництва і споживання високотехнологічних кінцевих продуктів і напівпродуктів, поглиблення міжнародної інфраструктури, інформаційна революція – переворот у засобах телекомунікації, розвиток транснаціонального підприємництва, що розглядає світове господарство як єдиний простір для міжнародного бізнесу.

Основними рисами інформаційного суспільства, порівняно з постіндустріальним, є зміна структури зайнятості та виробництва. У цьому контексті доцільно нагадати, що у світовій практиці відомі три типи стратегій інноваційного розвитку: перенесення, запозичення і нарощування. Перенесення – це впровадження зарубіжних науково-технологічних досягнень у власній економіці. Запозичення – це освоєння виробництва іноземної високотехнологічної продукції з використанням власних дешевої робочої сили та науково-технічного потенціалу. А нарощування – це створення нової високотехнологічної продукції на основі власних науково-технологічних досягнень та залучення іноземних фахівців.

Розповсюдження ІКТ приводить до стрімкої зміни умов міжнародного поділу праці, поглиблення функціональної та розвитку територіально-функціональної спеціалізації, зростання ролі інтелектуальної праці та глобального аутсорсингу.

Формування глобального інформаційного простору набуває незворотного характеру, однак обумовлює змінність, варіативність світового розвитку, що є передумовою загострення конкуренції і особливо за інформаційно-інтелектуальні ресурси; прискорення отримання нових знань; пришвидшення зміни поколінь техніки і скорочення її "життєвих циклів"; підвищення продуктивності засобів виробництва та продуктивності праці.

Рівень глобальної конкурентоспроможності країн⁶ світу у 2010-2011 рр. за даними Всесвітнього економічного форуму істотно змінився порівняно з 2009-2010 та 2007-2008 рр. (див. Табл.1). При цьому позиції України суттєво погіршились (89 місце з поміж 139 країн) [4].

⁶ Всесвітнім економічним Форумом для оцінки конкурентоспроможності країн запропоновано обраховувати індекс глобальної конкурентоспроможності (ІГК), який був розроблений у співпраці з професором Хав'єром Сала-І-Мартіном з Колумбійського Університету та вперше представлений у 2004 році. Відтоді ІГК став головним індексом ВЕФ для вимірювання національної конкурентоспроможності. ІГК був розроблений для оцінки потенціалу зростання країни у середньостроковій та довгостроковій перспективі, з огляду на поточний рівень розвитку. ІГК увібрав у себе основні новітні економічні ідеї щодо конкурентоспроможності й, з урахуванням складності процесу економічного зростання, бере до уваги зважене середнє значення великої кількості різних складників, кожний з яких відображає один з аспектів конкурентоспроможності. Складники згруповані у 12 складових конкурентоспроможності. Зокрема, Державні та приватні інституції; Інфраструктура; Макроекономічна стабільність; Охорона здоров'я та початкова освіта; Вища освіта та професійна підготовка; Ефективність ринку праці; Рівень розвитку фінансового ринку; Оснащення новітніми технологіями; Розмір ринку; Рівень розвитку бізнесу; Інновації. Конкурентоспроможність автори розглядають як набір інститутів, стратегій і факторів, які визначають рівень продуктивності країни.

Таблиця 1. Індекс глобальної конкурентоспроможності країн світу (2007/2008, 2009/2010, 2010/2011)

Рейтинг	Країна	ІГК 2007/2008	Країна	ІГК 2009/2010	Країна	ІГК 2010/2011
1	США	5,61	Швейцарія	5,59	Швейцарія	5,63
2	Швейцарія	5,74	США	5,59	Швеція	5,56
3	Данія	5,53	Сінгапур	2,54	Сінгапур	5,48
4	Швеція	5,53	Швеція	5,50	США	5,43
5	Сінгапур	5,58	Данія	5,46	Німеччина	5,39
6	Фінляндія	5,50	Фінляндія	5,43	Японія	5,37
7	Німеччина	5,46	Німеччина	5,36	Фінляндія	5,37
8	Нідерланди	5,38	Японія	5,36	Нідерланди	5,33
9	Японія	5,37	Канада	5,32	Данія	5,32
10	Канада	–	Голландія	5,32	Канада	5,30
11	Гонконг	5,33	Гонконг	5,22	Гонконг	5,30
12	Великобританія	5,22	Тайвань, Китай	5,20	Великобританія	5,25
13	Республіка Корея	5,30	Великобританія	5,19	Тайвань, Китай	5,21
14	Австрія	5,22	Норвегія	5,16	Норвегія	5,14
15	Норвегія	5,20	Австралія	5,15	Франція	5,13
16	Франція	5,23	Австрія	5,12	Австралія	5,11
17	Тайвань, Китай	5,22	Франція	5,12	Катар	5,10
18	Австралія	5,14	Бельгія	5,08	Австрія	5,09
19	Бельгія	5,28	Республіка Корея	5,00	Бельгія	5,07
20	Ісландія	4,93	Нова Зеландія	4,90	Люксембург	5,05

Джерело: [4-5]

Як видно з табл.1, першу десятку складають переважно країни з розвинуеною ринковою економікою. Єдиною країною з ринком, що формується, яка у 2009 р. піднялась до третього місця, є Сінгапур. Однак саме ця країна є лідером інноваційно-інформаційного розвитку світу. До першої двадцятки за рівнем конкурентоспроможності потрапили також Тайвань, Гонконг, Республіка Корея та Нова Зеландія. При цьому Тайвань покращив свої позиції з 17 до 12 місця. Китай, де розвиток інформаційних технологій визнано пріоритетом державної політики, досягнув високої 27 позиції завдяки стимулюванню освіти, підвищенню кваліфікації робочої сили та створенню умов для високотехнологічного бізнесу. Нові індустріальні країни Тайвань, Гонконг та Корея, не маючи природних ресурсів, досягли значних успіхів у глобальній конкуренції завдяки розвитку людського капіталу та розповсюдженню ІКТ.

У рейтингу Всесвітнього економічного Форуму за 2009-2010 рр. Україна посіла 82-у позицію серед 133-ох країн – і впала на 10 позицій. Після періоду відносної

стабільності рейтингу у 2006-2008 рр.(69, 73 і 72-е місце відповідно), країна опинилась у дев'ятій десятці країн, де вона перебувала до цього. При цьому, як і у рейтингу за минулий рік, Україна знаходиться у групі латиноамериканських та африканських країн, що розвиваються. Безпосередніми сусідами України за рейтингом конкурентоспроможності є Гамбія та Алжир [4; 5].

За даними звітів Всесвітнього економічного форуму 2011-2012 та 2012-2013 рр. третій рік поспіль перше місце утримує Швейцарія. Друге місце посідає Сінгапур, 3-місце займає Фінляндія (порівняно з 2011-2012 роком країна підвищила свій рейтинг з 4 на 3 місце), а Швеція поступилася попередній країні і зайняла 4 місце. США з 5 позиції перемістилися на 7. В першу 20 входять усі скандинавські країни. Порівняно з 2011-2012 рр. продовжують зростати рейтинги азійських країн: Гонконг і Республіка Корея відповідно займають 9 і 19 (проти 11 і 24) місце, Тайвань, Китай -13. Україна покращила свої позиції і посідає 73 місце проти 82 за 2011-2012 рр. Вибір за останні роки має 144 країни. [138 (5)] (див. табл.2).

Таблиця 2. Індекс глобальної конкурентоспроможності країн світу (2011-2012, 2012-2013)

Рейтинг	Країна	ІГК 2012-2013	Рейтинг 2011-2012	Зміна позиції
1	Швейцарія	5,72	1	0
2	Сінгапур	5,67	2	0
3	Фінляндія	5,55	4	1
4	Швеція	5,53	3	-1
5	Нідерланди	5,50	7	2
6	Германія	5,48	6	0
7	Сполучені Штати	5,47	5	-2
8	Великобританія	5,45	10	2
9	Гонконг	5,41	11	2
10	Японія	5,40	9	-1
11	Катар	5,38	14	3
12	Данія	5,29	8	-4
13	Тайвань, Китай	5,28	13	0
14	Канада	5,27	12	-2
15	Норвегія	5,27	16	1
16	Австрія	5,22	19	3
17	Бельгія	5,21	15	-2
18	Саудівська Аравія	5,19	17	-1
19	Республіка Корея	5,12	24	5
20	Австралія	5,12	20	0
...67	Росія	4,20	66	-1
...73	Україна	4,14	82	9

Джерело: [5]

Сучасний етап розвитку світового господарства визначається принциповою зміною характеру інформаційних взаємозв'язків. Це приводить до формування мережевої глобальної економіки, в якій за умови асиметричного розвитку ІКТ в окремих країнах та регіонах нівелюється значення могутніх гео економічних центрів та змінюються чинники світового лідерства.

Оригінальний погляд на проблеми сучасної ринкової економіки запропонували Лауреати Нобелівської премії з економіки, висунувши концепцію ринків з асиметричною інформацією. Якщо у 1979 р. К. Дж. Ерроу та Сер Дж. Р. Хікс отримали наукове визнання "за новаторський внесок у загальну теорію рівноваги і теорію добробуту", то Дж. Акерлоф [6-8] спільно з Дж. Стігліцем [9] та М. Спенсом [10-13] (Лауреати Нобелівської премії, 2001) – "за аналіз ринків з несиметричною інформацією". Досліджуючи важливу проблему ринків з асиметричною інформацією, вони показали слабкі сторони "невидимої руки" вільного ринку та довели, що оскільки економічні суб'єкти не мають вичерпної і точної інформації, вони не можуть приймати найбільш ефективні ділові рішення. Недосконала інформація вимагає активного втручання держави в економічне життя суспільства. Однак ці завдання передбачають сформовану інституційну базу, що можливо за умови активної державної підтримки.

При цьому глобальні інформаційні та технологічні асиметрії в сучасному світі визначають асиметрію на глобальних товарних ринках, ринках капіталу та праці. Інформаційно-комунікаційний розвиток охопив багато країн. Однак існує глибокий "цифровий розрив" (Digital Divide) між промислово розвиненими і найбільш бідніми країнами [14-16], тобто нерівні можливості доступу різних верств населення, організацій, представників різних соціальних груп і країн до сучасних ІКТ. Поняття "Digital Divide" має декілька значень. Варіант його перекладу "цифрова нерівність" акцентує соціальні аспекти нерівномірного доступу, а "цифрове розділення", "цифровий розрив" акцентують увагу на перешкодах або навіть на глибокій прірві між країнами і соціальними групами з різним рівнем доступу до ІКТ. Зниження нерівності є системним завданням, яке пов'язане з багатьма іншими аспектами і розглядається як подолання нерівності між країнами, континентами, між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються.

На сьогодні концепція "глобального розвитку інформаційного суспільства" є найбільш прийнятною для всіх країн світу. Основоположними документами є "Декларація принципів" і "План дій", ухвалені в грудні 2003 р. в Женеві на Всесвітньому саміті з інформаційного суспільства (World Summit on the Information Society (WSIS)), де було підведено підсумки першої фази Всесвітнього саміту та оголошено про початок підготовки другої фази, яка завершилась підсумковим засіданням Всесвітнього саміту з інформаційного суспільства в 2005 р. в Тунісі. Як зазначив Генеральний секретар МСЕ І. Утсумі, "у Декларації принципів і Плані дій насамперед розглядаються перспективи, які відкривають інформаційні та телекомунікаційні технології (ІКТ), а не проблеми, що виникають у зв'язку з ними" [17].

Значну роль в процесі формування світового інформаційного співтовариства має "Хартія глобального інформаційного суспільства". В Окінавській хартії глобального інформаційного суспільства (прийнятій лідерами країн вісімки у м. Окінава, Японія, у 2000 р.) зазначається, що потенційні вигоди інформаційних і комунікаційних технологій, які полягають у стимулюванні конкуренції, сприянні розширенню виробництва, створенні й підтримці економічного зростання та збільшення

зайнятості, відкривають значні перспективи. Завдання країн вісімки – не лише заохочувати перехід до інформаційного суспільства та полегшувати цей процес, а й якомога повніше реалізувати його економічні, соціальні та культурні переваги. Головною ідеєю Окінавської хартії є необхідність скорочення розриву в доступі до інформаційних технологій між розвинутими країнами і тими, що розвиваються. Окінавська хартія дала поштовх пошукам нових шляхів подолання нерівномірного розвитку інформаційних і комунікаційних технологій, що заважає процесам глобалізації.

Аналіз світового досвіду свідчить, що формування інформаційної економіки обумовлено насамперед внутрішніми процесами – рівнем відтворення і кваліфікації національних кадрів, розвитком і раціональним використанням національного науково-технічного потенціалу на пріоритетних напрямках забезпечення глобальної конкурентоспроможності. В багатьох наукових працях транснаціональної корпорації визнано "головними агентами глобалізації", які отримують від неї найбільші переваги [18-19; 20, с. 32], що має негативні наслідки для населення країн.

Іноземні інвестиції ТНК, зазвичай, надходять переважно в базові галузі промисловості або у виробництво стандартних споживчих товарів і послуг, що є комплектуючими для виробів головних підприємств ТНК за кордоном і надзвичайно рідко спрямовуються на створення конкурентоздатних нових високотехнологічних виробів.

Розвиток інформаційної економіки в будь-якій країні має альтернативи. Зокрема, орієнтація на вузьку спеціалізацію в світогосподарських зв'язках, використання природних, географічних, історичних, інтелектуальних та інших переваг національної економіки обмежує національний відтворювальний комплекс експортними операціями. Для такої моделі розвитку експорт є основним двигуном економічного зростання. Такий шлях, зокрема, характерний для Німеччини, Японії, Південної Кореї, Тайваню. Але Китай після світової фінансово-економічної кризи змінив модель економічного зростання: натомість експортної експансії держава стимулює створення власного відтворювального комплексу, для якого участь у світогосподарських зв'язках має менш важливе значення, ніж внутрішній ринок. При цьому рушійною силою економічного зростання стає внутрішній попит. Так, М. Конноллі [21, с. 245-283] виявив позитивний зв'язок між високотехнологічним імпортом з розвинених країн у відношенні до ВВП, внутрішніми інноваціями й відтворенням технологій. Варіант, що передбачає тісну інтеграцію країни у світове господарство, є рідкісним, але він з певними застереженнями справедливий для Індії і КНР як для найбільших у світі країн за потенційним обсягом споживчого попиту.

Фундаментальною основою високотехнологічного інформаційного суспільства є інформаційно-телекомунікаційна інфраструктура. Підвищенню ефективності її функціонування сприяє стимулювання розвитку національної інфраструктури захисту інформації, майнової відповідальності бізнесу в сфері ІКТ і відповідного ринку страхових послуг. Особливості інформаційної взаємодії країн необхідно враховувати з погляду на зростання ролі ІКТ і інформаційної економіки, впровадження національної стратегії соціально-економічного розвитку в умовах трансформації світового господарства.

Оцінка готовності країни до формування економіки, основаної на знаннях, в умовах загострення міжнародної конкуренції свідчить про ключову роль розвитку інформаційно-комунікаційного сектору у формуванні такої економіки, а відтак і у забезпеченні міжнародної кон-

курентоспроможності країни. Означені питання широко висвітлені у наукових працях Д. Белла [22], В. Голікова [23], М. Згуровського [24], В. Іванової [25], Ю. Савінова, А. Абрамової [26].

Членство країн у СОТ сприяє обміну передовими комерційними інформаційними технологіями та відкриває країнам можливість доступу до інформаційних продуктів на світовому ринку з дотриманням комерційних інтересів всіх учасників інформаційного обміну, а також зобов'язань стосовно прав інтелектуальної власності, що передбачає обмеження, пов'язані з обов'язковим ліцензуванням патентів і розширеним захистом відомих товарних знаків і торговельних марок.

Приєднання країни до СОТ та ВОІВ означає дотримання нею відповідної Угоди з інформаційних технологій. Ця Угода спрямована на забезпечення правового і комерційного захисту інформаційних продуктів, об'єктів зовнішньоторговельних операцій; рівноправного доступу постачальників інформаційних послуг на національні ринки ІКТ; дотримання зобов'язань стосовно прав інтелектуальної власності, що припускає обмеження, пов'язані з обов'язковим ліцензуванням патентів і розширеним захистом відомих товарних знаків і торговельних марок. Ця проблема пов'язана з дуже поширеними в Україні порушеннями авторських прав на багату кількість інформаційних продуктів, особливо комп'ютерних програм та мультимедійних продуктів (касети і диски з музичними записами і фільмами). Інформаційне піратство нейтралізує монополію провідних світових ТНК на ІКТ, оскільки охорона прав на інтелектуальну власність є досить істотним бар'єром на входження в інформаційну галузь нових виробників та розповсюджувачів відповідних продуктів. Інформаційне піратство дозволило місцевим компаніям зайняти ринкову нішу закордонних власників прав інтелектуальної власності на інформаційні продукти. Вони копіюють іноземну інтелектуальну власність та реалізують відповідну продукцію національним місцевим споживачам.

Якщо національні компанії експортують скопійовану продукцію в треті країни, це навіть може дати країні істотне додаткове джерело доходу від зовнішньоекономічних операцій (наприклад, експорт підробленої під відомі торговельні марки продукції з Китаю). Однак такий "експорт" спотворює реальну картину зовнішньоекономічних зв'язків, призводить до колосальних фінансових і моральних втрат реальних власників, порушення прав інтелектуальної власності.

Порушення авторських прав на програмне забезпечення має зворотній бік у вигляді, втрат тисяч робочих місць, мільярдів незароблених коштів і неодержаних податкових надходжень. Зниження рівня комп'ютерного піратства може додати новий імпульс як розвиткові світової економіки в цілому, так і економічному розвитку окремих країн і регіонів завдяки створенню нових робочих місць, розширенню можливостей для підприємництва і надходженню в бюджети додаткових податкових відрахувань [69, с.67-69].

Разом із тим, інформаційна взаємодія країн пострадянського простору в умовах трансформації світового господарства має специфічні риси, які проявляються у більшій інформаційній вразливості, зокрема до технологій інформаційних війн. Це явище, на думку К. Данилишиної, пов'язано із нерозвиненістю громадянського суспільства, слабкістю ідейно-моральної гегемонії, транзитивністю інформаційної сфери [27, с.148-149].

Інтеграція в глобальне інформаційне суспільство пов'язана з дотриманням національних інтересів країни, що передбачає:

- дотримання конституційних прав і свобод громадян й у тому числі де йдеться про користування інформацією;
- забезпечення духовного відновлення країни, збереження і зміцнення моральних цінностей суспільства, традицій патріотизму і гуманізму, культурного і наукового потенціалу країни;
- інформаційне забезпечення державної політики, спрямоване на підвищення прозорості діяльності державних органів і іміджу уряду;
- розвиток вітчизняних ІКТ і інформаційної індустрії, забезпечення нагромадження, збереження й ефективного використання інформаційних ресурсів країни;
- захист інформаційних ресурсів від несанкціонованого доступу, забезпечення безпеки інформаційних і телекомунікаційних систем на території країни.

Усвідомлення невідворотності формування інформаційного суспільства та його загальносвітовий поступ обумовлює необхідність методологічного забезпечення оцінки інформаційних впливів на глобальні економічні перетворення.

Висновки. Світова теорія і практика ґрунтуються на різних постулатах з урахуванням поточних макроекономічних особливостей і тенденцій розвитку глобалізованого господарства, однак за будь-якого сценарію розвитку інформаційний чинник набуває важливого значення, оскільки він фактично стає зняряддям глобального управління в умовах формування економіки знань.

Поняття "інформаційна взаємодія" у міжнародних економічних відносинах у контексті здійснення зовнішньоекономічної політики країни характеризується такими показниками, як цілеспрямованість, масштабність та комплексність впливу, прийняття організаційно-управлінських рішень щодо використання інформаційних ресурсів згідно з геоекономічною стратегією держави. Основними формами інформаційної взаємодії між країнами на сучасному етапі є: інформаційне партнерство; інформаційне апелювання; інформаційна нейтральність; ієрархічна підпорядкованість; інформаційна війна.

Особливістю інформаційної взаємодії в умовах формування економіки знань є активна участь країн у системі міжнародного регулювання світової економіки, інституціональною основою якої є міжнародні організації (СОТ та інші), інтеграційні угруповання, неформальні угруповання країн, канали ТНК, національні інформаційні ресурси тощо, дії яких спрямовані на забезпечення національних інтересів.

Список використаних джерел

1. Інформаційні чинники формування нової конфігурації світового господарства, Монографія/ В.П.Мазуренко, О.В.Толубко. – К.: Видавничий Дім "Місто Світла", 2012. – 200 с.
2. Тоффлер Э. Третья волна : [Пер з англ.] / Э. Тоффлер. – М. : ООО "Издательство АСТ", 2002. – 776 с.
3. Jin J. C. Can Openness be an Engine of Sustained High Growth Rates and Inflation? Evidence from Japan and Korea / J. C. Jin // International Review of Economics and Finance. – 2006. – Vol. 15(2). – P. 228–240.
4. Global Competitiveness Report 2008-2009. World Economic Forum – 2010. [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.weforum.org;
5. The Global Competitiveness Report 2010-2011, 2011-2012, 2012-2013. World Economic Forum – 2011, 2012. [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.weforum.org;
6. Рынок "лимонов" : неопределенность качества и рыночный механизм (George A. Akerlof. The Market for "Lemons" : Quality Uncertainty and the Market Mechanism // The Quarterly Journal of Economics, v.84, August 1970, p.488-500. Перевод Е. И. Николаенко) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://giti.hse.ru/data/413/313/1234/5_1_4Akerlof.pdf

7. Akerlof G. A. Identity Economics: How our identities shape our work, wages, and well-being / George A. Akerlof. – New Jersey, Published by Princeton University Press. – 185 p.

8. Акерлоф Дж., Шиллер П. Spiritus Animalis : или Как человеческая психология управляет экономикой и почему это важно для мирового капитализма / пер. с англ. Д. Прияткина; под научн. ред. А. Суворова; вступ. ст. С. Гуриева. – М. : ООО "Юнайтед Пресс", 2010. – 273 с. (Перевод изд. : Akerlof G. A., Shiller R. J. Animal Spirits. How Human Psychology Drives the Economy, and Why It Matters for Global Capitalism. Princeton and Oxford : Princeton University Press) (2009).

9. Stiglitz J. Whither socialism / J. Stiglitz. – London, The MIT Press Cambridge, 1994. – 338 p.

10. Spence M. Job market signaling / Michael Spence // Quarterly Journal of Economics (The Quarterly Journal of Economics), Vol. 87, No. 3) 87 (3): Harvard University Press, 1973. – P. 355–374.

11. Spence M. Signaling in Retrospect and the Informational Structure of Markets / Michael Spence // American Economic Review. – 2002. – 92 (3): 434–459.

12. Spence M. The Next Convergence: The Future of Economic Growth in a Multispeed World / M. Spence. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2011. – 296 p.

13. Connelly, B.L., Certo, S.T., Ireland, R.D., & Reutzel, C. Signaling Theory: A Review and Assessment. Journal of Management. – 2011. – 37(1):39–65.

14. Варакин Л.Е. Цифровой разрыв в Глобальном информационном обществе. Теория и практика измерений / Л.Е.Варакин. – Издание второе, доп. – М. : МАС, 2004. – 272 с.

15. Васильев В.В. Методология и инструментарий мониторинга информатизации и развития информационной экономики / В.В.Васильев. – М. : ИРИАС, 2006.

16. Измерение цифрового разрыва в Информационном обществе // Рекомендация МАС-ГИО А.6 (01/05). – М. : МАС, 2005. – 41 с.

17. International Telecommunication Union Measuring the Information Society 2010 ITU-D. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.itu.int/ITU-D/ict/partnership/index.html>

18. Хелд Д. Глобальные трансформации : Политика, экономика, культура / Хелд Д., Гольдблатт Д., Макгрей Э., Перратон Д. – М. : Практика, 2004. – 576 с.

19. Гальперіна Л.П. Вступ України до СОТ в контексті створення інформаційного суспільства / Л.П.Гальперіна // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право). Науковий журнал. – К., 2005. – №3. – С.65 – 71.

20. Бхагвати Дж. В защиту глобализации / Дж.Бхагвати. – М. : Ладомир, 2005. – 448 с.

21. Connolly M. Dynamical Interaction: A North-South Story of Technological Diffusion / Connolly M. // Working Paper. – 1999. – № 99-08 – P. 245-283.

22. Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства / Д.Белл // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. – К. : Либідь, 1996. – С. 194–251.

23. Голіков В.І. Інформатизація як фактор постіндустріального розвитку / В.І. Голіков // Економіка і прогнозування. – 2003. – № 1. – С. 9–22.

24. Згуровський М.З. Загальні тенденції розвитку інформаційного суспільства у глобальному контексті : трансформація світового устрою // Інформаційне суспільство. Шлях України. – К., 2004. – С. 104–125.

25. Іванова В.В. Роль інформаційного ринку в трансформаційних процесах економіки / В.В.Іванова // Проблеми транспорту. – 2008. – Вип. 5. – С. 176–183.

26. Савинов Ю.А., Абрамова А.В. Влияние информационных технологий на конкурентоспособность стран в мировой экономике / Ю.А.Савинов, А.В.Абрамова // Вопросы статистики. – № 5. – 2006. – С. 8–13.

27. Данилишина К.О. Проблема інформаційних світових потоків та їх вплив на пострадянський простір / К.О. Данилишина // Актуальні проблеми політики. Зб. наук. праць. – Одеса : "Юридична література". – 2003. – Вип. 17. – С.257-263.

Надійшла до редколегії 15.05.13

В. Мазуренко, канд. экон. наук, доц.
КНУ имени Тараса Шевченко, Киев

ОСОБЕННОСТИ ИНФОРМАЦИОННОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ МЕЖДУ СТРАНАМИ В УСЛОВИЯХ ФОРМИРОВАНИЯ ЭКОНОМИКИ ЗНАНИЙ

В статье теоретически обобщены и систематизированы методологические основы определения сущностных характеристик информационного взаимодействия в международных экономических отношениях, выделены их особенности в условиях формирования экономики знаний, проанализирована и раскрыта экономическая сущность системообразующих элементов информационного общества и базовых информационных детерминант современного мирового хозяйства, показана зависимость международной конкурентоспособности страны от уровня развития информационного общества.

Ключевые слова: информационное взаимодействие, информационная экономика, информационное общество, экономика знаний, конкурентоспособность страны.

V. Mazurenko, PhD, Associate Professor
Kyiv National Taras Shevchenko University, Kyiv

THE FEATURES OF INFORMATION INTERACTION AMONG COUNTRIES IN THE CONTEXT OF FORMATION OF KNOWLEDGE ECONOMY

Methodological fundamentals of the informational interaction core attributes definition are theoretically generalized and brought to the level of systematization in international economic relations. Their features are distinguished within the economy of knowledge and economic essence of the informational society framework and basic informational determinants of the modern world economy are analyzed and revealed. Dependency of the international competitiveness on the informational society development level is covered.

Keywords: informative cooperation, informative economy, informative society, economy of knowledge, competitiveness of country.

УДК 339.7: 338.124.4

Н. Резнікова, канд. экон. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ,
М. Відякіна, канд. экон. наук, асист.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ЕКОНОМІЧНІ БУЛЬБАШКИ ЯК СУТНІСНА ОЗНАКА НЕСТАБІЛЬНОСТІ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

В роботі розкрито концептуальні засади дослідження економічних бульбашок, з'ясовується економічний зміст бульбашкових епізодів. Представлена класифікація економічних бульбашок, визначено причини та наслідки їх виникнення.

Ключові слова: економічні бульбашки, бізнес-цикли, бульбашкові епізоди, фінансова криза.

Постановка проблеми. Деструктивні наслідки фінансової кризи 2007-2011 років для глобальної економіки не обмежились падінням темпів приросту ВВП як для розвинених країн, так і країн, що розвиваються, рестру-

ктуризацією та подекуди списанням боргів, змістивши акценти з ефективного функціонування ринку на його ірраціональну природу. Так звана ринкова раціональність, скорегована певними умовами протікання фінан-